

УДК 130:94(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.60.7>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У РЕЛІГІЙНІЙ СФЕРІ: ФОКУС НА ВІТЧИЗНЯНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Артемій Дорош

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
філософський факультет, кафедра релігієзнавства
вул. Володимирська, 60, 01601, м. Київ, Україна*

У статті здійснено спробу цілісного міждисциплінарного аналізу державної політики у сфері релігії та свободи совісті в період незалежності України. Визначено етапи трансформації взаємовідносин між державою та релігійними інституціями крізь призму історичних, політичних, релігієзнавчих, управлінських і правових підходів.

Особливу увагу приділено впливу радянської спадщини, зокрема в інтелектуальному та інституційному вимірах, процесу становлення поліконфесійного релігійного середовища в Україні, спробам інституціалізації Єдиної помісної православної церкви, а також викликам, що постали внаслідок російсько-української війни.

Встановлено, що на політику у релігійній сфері впливають процеси політизації релігії та релігізації політики. Крім того, значний вплив на соціально-політичні процеси спричинили анексія Криму, надання Томосу Православній церкві України та російсько-українська війна. У статті використовуються міждисциплінарні методи дослідження, що дозволяють комплексно оцінити як саму релігійну політику держави, так і її наукове осмислення.

У статті доведені наявні розбіжності між західноєвропейськими концепціями релігійного плюралізму та українськими прагненнями до формування Єдиної національної незалежної церковної організації.

Обґрунтовано, що, попри значний масив наукових праць, питання формування концептуальної державної політики у релігійній сфері, а відтак і сталої моделі державно-церковних відносин, не залежної від політичної кон'юнктури та адаптованої до умов воєнного часу, міжконфесійної динаміки й релігійної ідентичності громадян, залишається відкритим. Визначено, що сфера державної політики щодо релігії та релігійних організацій перебуває у стані постійної еволюції під впливом як внутрішньополітичних процесів, так і глобальних геополітичних та етнорелігійних чинників. У зв'язку з цим постає необхідність у систематичному науковому моніторингу трансформаційних процесів у зазначеній науковій проблемі.

Ключові слова: державна політика, державно-церковні відносини, релігієзнавство, політизація релігії, автокефалія, міжконфесійні процеси, релігійна організація.

У контексті соціально-політичної трансформації українського суспільства державна політика у сфері релігії та свободи совісті завжди посідала особливе місце як чинник, що впливає на стабільність, національну ідентичність, міжконфесійний діалог та громадянську злагоду, а в останні роки і на національну безпеку. Після здобуття незалежності перед державною владою та церковною ієрархією постала необхідністю формування нової моделі державно-церковних відносин, яка б відповідала демократичним принципам, водночас враховувала історичні, культурні та релігійні особливості, а також мультинаціональність та поліконфесійність українського населення. У зв'язку з цим питання релігійної політики стало предметом активного дослідження серед вітчизняних науковців.

Актуальність обраної проблематики обумовлена також складністю і багатомірністю релігійної тематики, яка охоплює правові, соціальні, політичні, історичні та культурологічні аспекти. Зокрема, увага дослідників зосереджується на аналізі моделей державно-церковних відносин, законодавчого регулювання релігійної діяльності, політичного впливу на церковні інституції, міжконфесійної взаємодії, а також трансформації релігійного простору в умовах глобальних викликів та внутрішньополітичних змін. Такий інтерес свідчить про актуальність теми та потребу в її глибокому міждисциплінарному осмисленні.

Метою статті є комплексне осмислення трансформації державної політики України у релігійній сфері шляхом аналізу вітчизняного наукового дискурсу, в якому відображено основні тенденції, напрями, моделі та особливості формування державно-церковних відносин у контексті соціально-політичних змін в Україні. Ключовим завданням роботи є проаналізувати ключові концепції та методологічні підходи, застосовані у вивченні державно-церковних відносин, а також визначити проблемні аспекти та перспективи подальших досліджень у цій сфері.

Методологія дослідження. У процесі наукового аналізу було застосовано сукупність міждисциплінарних методів, що обумовлено відсутністю єдиного концептуального підходу до вивчення проблематики міжконфесійних відносин. Така методологічна поліфонія забезпечила можливість комплексного та поглибленого дослідження відповідного соціально-релігійного феномена, що дало змогу вивести його осмислення на якісно новий аналітичний рівень. Це, у свою чергу, актуалізує необхідність цілісного вивчення державно-церковних і міжконфесійних взаємин в Україні, які є важливими складовими формування конфесійної структури держави.

У межах загальної методологічної рамки було використано історичний метод – для реконструкції динаміки формування релігійного ландшафту; порівняльний метод – з метою співставлення характеристик різних релігійних інституцій; методи експертного оцінювання та статистичного аналізу – для опрацювання соціологічних даних, що відображають сучасні тенденції у сфері релігійної політики.

Центральним інструментом дослідження виступив контент-аналіз, який дозволив системно опрацювати корпус текстових джерел – наукових праць, статей, нормативних документів – з метою виявлення частотності, контекстуального наповнення та динаміки вживання ключових понять, пов'язаних із державно-церковними відносинами. Зіставлення позицій різних авторів дало змогу окреслити основні підходи у вітчизняному науковому дискурсі [2, с. 89].

Залучення філософських та загальнонаукових підходів сприяло всебічній оцінці конфесійної структури українського суспільства та визначенню можливих напрямів її трансформації. Узагальнення емпіричних даних дозволило сформувати інтегральне уявлення про сучасний стан релігійної сфери в Україні та виявити провідні чинники, що впливають на конфесійну динаміку в межах державної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оскільки питання державної політики у релігійній сфері охоплює широке коло суспільних процесів, воно стало об'єктом комплексного аналізу в межах наукових досліджень представників різних галузей знань – історії, соціології, політології, культурології, філософії та богослов'я. У науковому дискурсі розглядаються такі аспекти, як структура православної церкви, політичні механізми впливу держави на церковне управління, моделі взаємодії між державою і церквою, нормативно-правове регулювання релігійної сфери, особливості міжконфесійних відносин, потенціал державного впливу на церковні процеси, а також релігійна ситуація в країнах

пострадянського простору. Такий багатовимірний підхід забезпечує можливість комплексного, міждисциплінарного осмислення досліджуваної проблематики.

Серед вітчизняних досліджень неможливо оминати увагою праці провідних вітчизняних науковців, які від початку становлення незалежної України активно аналізували не лише державно-церковні відносини, а й релігійний чинник як вагомий елемент національного буття українського народу загалом. Зокрема, значний внесок у вивчення трансформаційних процесів у сфері державно-церковних відносин зробили такі знані фахівці, як А. Арістова, М. Бабій, І. Богачевська, В. Бондаренко, В. Войналович, К. Говорун, О. Горкуша, В. Докаш, В. Єленський, С. Здіорук, А. Кобетяк, І. Козловський, А. Колодний, М. Маринович, О. Саган, П. Саух, В. Пашенко, О. Предко, Л. Филипович, Ю. Чорноморець, Є. Харьковщенко, А. Юраш, П. Яроцький та інші представники української релігієзнавчої школи, чії праці стали фундаментальними для подальшого наукового осмислення релігійної політики держави.

На початку ХХІ ст. процеси релігійного відродження та націєтворення набули тісного взаємозв'язку. Відомий український релігієзнавець В. Єленський наголошує, що сучасні процеси формування національної ідентичності практично не відбуваються без участі релігійного чинника [9, с. 187]. З огляду на те, що поняття «нація» передбачає належність до конкретного геополітичного простору та державного утворення, будь-які релігійні прояви доцільно розглядати в тісному зв'язку з територіально-політичною та адміністративною площиною. Відтак, формування української нації й розвиток національної релігійної ідентичності є взаємопов'язаними процесами, що мають розглядатися у спільному концептуальному полі.

Більшість українських науковців, серед яких В. Войналович, М. Палінчак, Л. Филипович, дотримуються позиції, що побудова сталої національної ідентичності з чітко вираженим патріотичним компонентом є неможливою без наявності інтегровального чинника. В українському контексті таким чинником могла б виступати Єдина помісна православна церква, здатна відіграти роль об'єднавчого елементу в умовах глибокої ментальної фрагментації суспільства.

У межах досліджень політичних і соціальних процесів А. Кобетяк та Н. Іщук акцентують увагу на ключовій ролі релігійного вектора у формуванні української нації. Подібною думки дотримуються і західні дослідники, які визначають релігійні інституції як одні з найстабільніших та найвпливовіших структур у процесах націєтворення [13, р. 281].

З метою формування ефективної стратегії та визначення пріоритетних напрямів розвитку державно-церковних відносин, особливо в умовах євроінтеграції, доцільно здійснити порівняльний аналіз українських реалій із наявними практиками європейських країн. Разом із тим, низка українських дослідників, зокрема К. Говорун, В. Климов [5, с. 260], О. Саган, Л. Филипович, Ю. Чорноморець та інші, наголошують на недоцільності простого шаблонування та перенесення західноєвропейських моделей на український ґрунт. Згідно з їхніми оцінками, стандартизований «європейський шаблон», орієнтований на концепцію уніфікованої толерантності, не відповідає поточному стану міжконфесійних відносин в Україні. Наша країна перебуває лише на етапі становлення нової моделі толерантної взаємодії між державою та релігійними організаціями, а також на шляху гармонізації міжконфесійних зв'язків. Всі ці процеси значно ускладнюються умовами повномасштабної війни та присутності в Україні Московського патріархату, як потужної дестабілізуючої сили.

Зазначимо, що українське суспільство має власну історично обумовлену традицію регулювання міжцерковних відносин. Україна вирізняється високим рівнем релігійної активності громадян. Цей чинник зумовлює специфічність релігійного ландшафту та

вимагає диференційованого підходу до адаптації європейського досвіду – з належним урахуванням національного контексту та потреб суспільства.

Згідно з дослідженням Центру Разумкова у 2024 р., близько 35 % громадян України зазначають, що відвідують релігійні богослужіння щонайменше один раз на місяць, а 29 % практикують щоденну молитву [5]. Це близько третини населення. Для порівняння, аналогічні показники у більшості європейських країн у два-три рази нижчі. Крім того, тенденція до зростання рівня релігійності серед українців контрастує із загальноєвропейською динамікою, яка демонструє поступове зниження релігійної активності, іншими словами секуляризаційні процеси у Європі значно потужніші. У цьому контексті питання релігії та церковного життя мають для України вищу соціальну значущість порівняно з переважною більшістю країн європейського простору [1, с. 171].

Провідні вітчизняні науковці, зокрема К. Говорун, Д. Горєвой, В. Єленський, А. Колодний, Ю. Чорноморець, у дослідженнях акцентують увагу на двох ключових тенденціях, що характеризують взаємодію релігії та політики в сучасному українському суспільстві: політизації релігії та релігізації політики. На їхню думку, процес політизації релігії в Україні бере початок із моменту утвердження державної незалежності, успадкувавши окремі риси від радянської моделі втручання держави в церковні справи. У сучасних умовах це проявляється, зокрема, через активну політичну діяльність представників духовенства; формування політичних партій і громадсько-політичних об'єднань, заснованих на релігійних засадах (зокрема рух «Миряни»); а також постійне залучення релігійних інституцій до процесів врегулювання політичних і соціальних конфліктів.

У свою чергу, релігізація політики проявляється у врахуванні релігійного чинника в процесі формування та реалізації державної політики; використанні релігійними організаціями державних і політичних медіаресурсів для поширення власного світогляду; залученні релігійної риторики та символіки для досягнення політичних цілей; ініціюванні впровадження релігійного компонента (зокрема курсу християнської етики) в систему освіти; а також у реалізації політики, що сприяє створенню сприятливих умов для задоволення духовних потреб віруючих. Вагоме значення для дослідження державно-церковних відносин має монографія завідувача Відділу гуманітарної політики Національного інституту стратегічних досліджень С. Здіорука «Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття» [4], у якій проаналізовано актуальні виклики та стратегічні завдання гуманітарної політики сучасної України. Одним із ключових аспектів, що викликає наукову солідарність з автором, є обґрунтована необхідність формування незалежної Української церкви як елементу національної ідентичності та духовної безпеки держави.

Серед важливих теоретичних напрацювань С. Здіорука слід виокремити його спробу концептуального переосмислення поняття «*національна церква*», що однозначно суттєво впливає на міжконфесійну та державно-церковну взаємодію. Таке переосмислення зумовлене потребою у впорядкуванні термінологічного апарату щодо інституційного оформлення церкви, що відображає духовно-культурні інтереси українського народу. На думку дослідника, національна церква – це така конфесійна структура, яка в конкретний історичний період функціонує на визначеній території, ґрунтується на власній релігійній традиції, набуває етноконфесійної специфіки, сприяє розвитку етнокультури, національної самосвідомості та формуванню державницького світогляду певної нації, а також має широку підтримку серед населення або представників цієї нації. Таким чином, у концепції С. Здіорука національна церква значною мірою корелює з категорією помісної церкви, однак не тотожна терміну *автокефальна церква*. Автор проводить розмежування між цими

поняттями, підкреслюючи, що національна церква – це передусім соціокультурне явище, тоді як автокефалія є адміністративно-канонічним статусом у межах православної традиції.

Починаючи з 2018 р., проблематика державно-церковних відносин та державної політики у сфері релігії знову опинилася в центрі уваги наукової спільноти, про що свідчить активне її обговорення на численних наукових конференціях. Водночас перша хвиля підвищеного інтересу до цієї теми в пострадянській Україні припадає на початок 1990-х років – період інституціалізації Київського патріархату та надання Українській православній церкві Грамоти про «самокерованість і незалежність» з боку Московського патріархату. У цьому контексті слід підкреслити, що більшість релігійних інституцій в сучасній Україні вже досягли високого рівня автономності та організаційної самостійності у відносинах з державними органами та політичними структурами. Такий стан справ суттєво обмежує можливості зовнішнього впливу на внутрішньоперковні процеси. Відтак, без реалізації цілеспрямованих державних ініціатив і відповідного вдосконалення правових інструментів, стимулювання процесів міжцерковного об'єднання видається малоімовірним [10, с. 17].

Наступна активізація дослідницької уваги простежується в контексті візиту Вселенського патріарха Варфоломія до України у 2008 році, коли питання релігійної ідентичності та міжцерковних відносин набули політичної ваги. Значного загострення проблема набула після 2014 року, коли релігійний фактор почав дедалі частіше розглядатися через призму національної безпеки й територіальної цілісності внаслідок анексії Криму та збройного конфлікту на Донбасі.

Однак саме з моменту проведення Об'єднавчого собору 2018 року та надання Томосу про автокефалію Православній церкві України спостерігається якісний зсув у науковому дискурсі – від історико-ретроспективного аналізу до осмислення майбутніх перспектив українського православ'я, з акцентом на процеси його внутрішнього об'єднання. Цей зсув супроводжується трансформацією риторики як з боку державних інституцій, так і з боку церковних структур, що свідчить про новий етап у розвитку державно-церковної взаємодії. Вказані зміни знаходять своє підтвердження, зокрема, у сучасних наукових дослідженнях, зокрема в дисертаційному дослідженні священника Г. Коваленка [7, с. 56].

У такому ключі доречно навести думку одного із ключових вчених, які вивчають проблему державно-церковних відносин у контексті формування Єдиної незалежної церкви. Юрій Чорноморець підкреслює, що проблематика державно-церковних відносин є значно складнішою, ніж може здаватися на перший погляд. На його думку, ключові труднощі мають не лише теоретичний, а насамперед практичний характер. Формальне нормативно-правове або концептуальне обґрунтування принципів взаємодії між державою та релігійними інституціями становить лише початковий етап. Набагато складніше забезпечити реальну імплементацію принципу поваги державних структур до церковних традицій у повсякденному житті. Ідеться про необхідність недискримінаційного і ненасильницького діалогу, вільного від будь-яких форм тиску чи нав'язування навіть із благими намірами.

Дослідник також акцентує на історичній спадщині імперських та тоталітарних режимів, зокрема Російської імперії та Радянського Союзу, які спричинили укорінення домінування державної влади над релігійною сферою. Подолання цього спадку є важливим завданням для сучасної демократичної України, яка декларує відданість принципам світськості, релігійної свободи та взаємоповаги. У цьому контексті орієнтація на авторитарні моделі взаємовідносин між державою і церквою, що характерні для деяких східних країн, є несумісною з національним цивілізаційним вибором. Провідні українські науковці наголошують, що держава має дотримуватися принципу відокремлення церковних інсти-

туцій від державних структур при збереженні партнерських і толерантних форм співпраці, що відповідає як українському законодавству, так і загальноєвропейським демократичним стандартам [12].

Підтвердження вищесказаного знаходимо у дисертаційних дослідженнях В. Бутинського, О. Соколовського, А. Дідківського, М. Гергелюка, А. Дудченка, Є. Заремби та інших. Молоді науковці під різним кутом вивчають питання міжконфесійної та державно-церковної взаємодії. Спільний висновок подібних досліджень свідчить про відчутні трансформації в державно-церковних відносинах. Перш за все, в останні три роки це пов'язано з військовими подіями. Самотужки церква не в змозі вирішити складні проблеми розділення українського православ'я. Це негативно впливає на внутрішню стабільність та стало вагомим фактором національної безпеки. Попри декларовану відділеність церкви від держави, сьогодні ми спостерігаємо активну участь останньої в церковних процесах та регулюванні міжконфесійної взаємодії [6, с. 242].

Духовно-релігійний вимір національної безпеки розглядається як стан церковно-релігійного життя в суспільстві, за якого релігійні процеси не створюють загроз для державної цілісності, безпеки та стабільного соціально-політичного розвитку, а також не підривають культурну ідентичність українського народу як всередині країни, так і в діаспорному середовищі. У цьому контексті державна політика України має бути спрямована на запобігання зовнішньому втручання через інструменти релігійного та духовного впливу, що набуло особливої актуальності в умовах гібридної агресії на сході країни. Однак відмітимо, що сучасна релігійна сфера в Україні дедалі більше втягується в конфліктне, і навіть військове, поле міждержавних і внутрішньополітичних протистоянь, що підкреслює її вразливість та стратегічне значення. У зв'язку з цим цілком обґрунтовано видається позиція відомого українського науковця, доктора політичних наук В. Журавського, який наголошує на нагальній потребі у всебічному науковому дослідженні державно-церковних відносин як важливого аспекту забезпечення саме національної безпеки [3, с. 77].

Ідея створення єдиної Помісної церкви нерідко підтримується політичними діями та представниками державного апарату переважно з позицій державних інтересів. Однак слід зазначити, що значна частина цих акторів не заглиблюється у специфіку внутрішньоцерковної організації та богословсько-догматичні аспекти функціонування релігійних інституцій. Конфесії в подібному дискурсі часто трактуються як аналогі політичних партій або громадських організацій, а тому процес їх об'єднання сприймається як суто організаційне питання, що може бути вирішене адміністративним шляхом. Церковні розбіжності богословського характеру або історично зумовлені догматичні особливості здебільшого ігноруються [6, с. 311].

Як зазначає професорка Л. Филипович [11], в історичному контексті релігія традиційно прагнула отримати підтримку з боку світської влади, а держава, своєю чергою, часто використовувала релігію як інструмент легітимації та стабілізації своєї політики. Така взаємодія реалізовувалася у різних формах – від партнерської співпраці до теократичних моделей управління, як, наприклад, у Ватикані або в низці арабських країн, де відбулося фактичне злиття релігійної та світської влади. Водночас загальноцивілізаційна тенденція свідчить про поступовий перехід до чіткого розмежування цих сфер.

Проте церковна ієрархія в Україні не поділяє спрощеного бачення цього питання. Зокрема, вже покійний митрополит Володимир (Сабодан), як і багато інших ієрархів, наголошував на тому, що діалог між конфесіями має здійснюватися без прямого втручання державної влади чи політичних інституцій. Така позиція, принаймні на декларативному рівні, відображає офіційну точку зору церковних структур [3, с. 116].

Зі свого боку, слід підкреслити, що надмірне втручання держави в церковні справи або запровадження жорсткого нормативного регулювання релігійної діяльності може мати зворотний ефект. Замість сприяння розвитку демократичного суспільства, це може призвести до інституціоналізації конфесії як механізму контролю над релігійним простором, що суперечить принципам плюралізму та свободи віросповідання.

Разом із тим, міжнародна практика демонструє, що інститут національної церкви в різних історико-культурних контекстах виступав не лише як релігійна структура, а й як чинник суспільної єдності, що сприяв легітимації державної влади та формуванню національної ідентичності. Особливо помітною є стабілізуюча роль національної церкви в періоди соціально-політичної турбулентності, державного переходу чи національного самовизначення. У багатьох випадках Церква ставала ідеологічним стрижнем, навколо якого консолідувалося суспільство, що сприяло укріпленню державного суверенітету [8, с. 259]. Отже, Україні, особливо в умовах війни, потрібна Єдина стабілізуюча церква. А самі конфесії цього питання вирішити не можуть. Тому держава має напрацювати механізм «безболісного» регулювання релігійної сфери.

Порівняльний аналіз засвідчує, що в країнах із традиційно високим рівнем релігійної ідентифікації (наприклад, Польща, Греція, Сербія) національні церкви відігравали важливу роль у збереженні культурної цілісності, трансляції історичної пам'яті та протистоянні зовнішньому впливу. Наприклад, у Польщі Римо-католицька церква була одним із ключових суб'єктів національного спротиву в роки комуністичного режиму, а в Греції Елладська православна церква стала опорою для збереження національної ідентичності в умовах османського панування. В умовах пострадянського простору, зокрема в Україні, питання формування Єдиної помісної православної церкви також набуває не лише релігійного, а й політичного та безпекового виміру. У цьому контексті національна церква розглядається як інституційна протидія зовнішньому релігійно-політичному впливу та як інструмент зміцнення державної суб'єктності. Саме тому міжнародний досвід засвідчує доцільність підтримки поміркованої моделі партнерства між державою та національно орієнтованими релігійними інституціями, яка не порушує принципу світськості, але дозволяє реалізувати потенціал релігії як чинника суспільної консолідації [9, с. 106].

Підсумовуючи вищесказане відзначимо, що у результаті аналізу трансформаційних процесів у релігійній політиці України, відображених у вітчизняному науковому дискурсі, можна зробити кілька ключових узагальнень. Передусім, релігійна сфера в Україні тривалий час перебувала в полі зони ризику: як з боку зовнішніх впливів, так і через внутрішні політичні маніпуляції. Проте після 2014 р. та особливо в умовах повномасштабної війни, релігійне питання набуло нового безпекового, націєтворчого й культурно-консолідуючого значення.

Дослідження вітчизняних вчених свідчить, що Україні, особливо в умовах війни, потрібна Єдина стабілізуюча церква, яка могла б виступати моральним авторитетом і опорою в процесах суспільної консолідації. Оскільки досягнення такого об'єднання є малоімовірним лише зусиллями самих конфесій, саме держава має виступити ініціатором формування ефективного механізму «безболісного» регулювання релігійної сфери. Йдеться не про втручання у догматичну сферу, а про створення умов для конструктивного діалогу, гарантування рівності прав і недопущення використання релігії як інструменту політичної боротьби.

Отже, формування сучасної моделі державно-церковних відносин в Україні має спиратися на інтеграцію національних наукових підходів, практичних викликів безпеки та цивілізаційного вибору, орієнтованого на демократичні, але водночас – національно відповідальні засади.

Список використаної літератури

1. Войналович В. Динаміка конфесійних процесів в сучасній Україні: інституційні та ідентифікаційні аспекти. Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. 2017. С. 169–228.
2. Говорун С. Теоретичні засади православної еклезіології у її історичному розвитку : дис. на здобуття наук. ступеня д. філософ. наук спец. 09.00.14. Київ, 2019. 623 с.
3. Драбинко О., митрополит. Українська Церква: шлях до автокефалії. До дискусії навколо канонічного статусу, богослужбової мови та історії Української Церкви. Київ: Фонд пам'яті Блаженнішого Митрополита Володимира, ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. 684 с.
4. Здіорук С. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття : Монографія. Київ : Знання України, 2005. 552 с.
5. Климов В. Свобода совісті, церква, релігійність в українському суспільстві: Вибрані статті. Київ: Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України, 2009. 370 с.
6. Кобетяк А. Політичні детермінанти конституювання Помісної православної церкви. Дис. на здобуття наук. ступеня доктора політ. наук за спеціальністю 23.00.02 Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2023. 465 с.
7. Коваленко Ю. Концепція «відкритого православ'я»: функціональність та перспективи розвитку : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук спец. 09.00.11. Київ. 2021. 266 с.
8. Олексієнко М. Роль церкви у становленні державності України. *Всеукраїнська Міжнародна Християнська Асамблея*. Науково-практична конференція (17–18 лютого 1998). Київ, 1998. С. 259–263.
9. Релігія і нація в суспільному житті України і світу. За ред. Л. Филипович. Київ: Наукова думка, 2016. 287 с.
10. Саган О. Уся правда про українське церковне питання. К., 2021. 48 с
11. Филипович Л., Титаренко В. Проблемні аспекти міжконфесійних та державноконфесійних відносин у сучасній суспільно-політичній ситуації в Україні. *Релігійна свобода*. № 24. 2020. С. 55–64.
12. Чорноморець Ю. Закон про зміну юрисдикції – це в першу чергу захист прав громади. 17 січня 2021 р. URL: <https://cerkvarium.org/publikatsii/analitika/zakon-pro-zminu-yurisdiktsiji-tse-v-pershu-cherгу-zakhist-prav-gromadi.html>
13. Sanderson C. W. Autocephaly as a function of institutional stability and organizational change in the Eastern orthodox church. University of Maryland, College Park, 2018. 196 p.

**TRANSFORMATION OF UKRAINE'S POLICY IN THE RELIGIOUS SPHERE:
A FOCUS ON DOMESTIC RESEARCH****Artemii Dorosh**

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Faculty of Philosophy, Department of Religious Studies
Volodymyrska str., 60, 01601, Kyiv, Ukraine*

This article presents an attempt at a comprehensive interdisciplinary analysis of state policy in the field of religion and freedom of conscience during Ukraine's period of independence. It identifies the stages of transformation in the relationship between the state and religious institutions through the lens of historical, political, religious studies, administrative, and legal approaches.

Special attention is given to the influence of the Soviet legacy-particularly in its intellectual and institutional dimensions – the development of a multi-confessional religious environment in Ukraine, the attempts to institutionalize a unified local Orthodox Church, and the challenges posed by the Russian-Ukrainian war.

The study establishes that religious policy in Ukraine is shaped by the processes of the politicization of religion and the sacralization of politics. Furthermore, events such as the annexation of Crimea, the granting of the Tomos to the Orthodox Church of Ukraine, and the Russian-Ukrainian war have had a significant impact on socio-political processes. The article employs interdisciplinary research methods that enable a comprehensive assessment of both the state's religious policy and its scholarly interpretation.

The article demonstrates existing divergences between Western European concepts of religious pluralism and Ukraine's aspirations to establish a unified, national, and independent ecclesiastical organization.

It is argued that, despite a substantial body of scholarly work, the formation of a coherent state policy in the religious sphere – and, consequently, a stable model of church-state relations that is independent of political fluctuations and adapted to wartime conditions, interconfessional dynamics, and citizens' religious identity – remains unresolved.

The study identifies that the field of state policy regarding religion and religious organizations is in a state of ongoing evolution, shaped by both domestic political processes and broader geopolitical and ethno-religious factors. This highlights the need for systematic academic monitoring of the transformative processes within this area of research.

Key words: state policy, church-state relations, religious studies, politicization of religion, autocephaly, interconfessional processes, religious organization.